

В. Д. ДАВИДЮК, Заслужений учитель України, Очеретянська загальноосвітня школа ім. К. М. Новрузалієва, Житомирська обл.;

Л. Г. ПОЛОНСЬКИЙ, д-р. техн. наук, Житомирський держ. техн. ун-т

ЗБЕРЕЖЕННЯ МИНУВШИНИ І ВИХОВАННЯ ШКІЛЬНОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

На прикладі роботи Музейного комплексу сільської школи висвітлено можливості музеїв навчальних закладів у справі виховання історико-патріотичного світогляду молоді, підвищення рівня її загальної та професійної культури.

The capabilities of museums of educational institutions in training historically-patriotic views of youth, in an increase of its overall and professional culture are highlighted on the example of operation of a village high school Museum complex.

Суспільне значення музеїв полягає в їхній здатності на прикладі минулого відповідати на злободенні питання сьогодення. Для цього музеї постійно враховують соціальні, побутові, технічні, культурні зміни тощо. Об'єктивні носії змісту життя сьогодні мають ті музеї, які можуть допомагати людині краще зрозуміти як саму себе, так і ін. Якщо говорити про шкільну і студентську молодь, то у формуванні її історико-патріотичного світогляду значну роль відіграють музеї вищих навчальних закладів та шкіл. Надзвичайно успішно у цьому напрямку діє *Музейний комплекс Очеретянської загальноосвітньої школи I–II ступенів ім. К.М. Новрузалієва Червоноармійського району*, один із найкращих не лише в Житомирській області, а й в Україні, з досвідом роботи якого, на нашу думку, було б цікаво познайомитися якнайширшому колу працівників освіти. Цей комплекс значною мірою відповідає зазначеним вище вимогам, про що свідчить присвоєння йому наказом Міністра освіти і науки України звання „Зразковий”.

Комплекс, про який іде мова, складається з шести розділів-музеїв. Домінантою всього комплексу є *Музей Слави*. В залі цього музею виставлено понад 1600 експонатів, чим по праву гордяться учнівський та педагогічний колективи школи. Створено Музей Слави за результатами копіткої пошуково-дослідницької роботи учнів, завдяки чому вдалося сформувати 34 експозиції. Більша їх частина присвячена легендарній 5-ій армії Південно-Західного фронту під командуванням генерала М. І. Потапова, яка героїчно стримувала на території Житомирщини просування німецьких військ у напрямку Києва влітку 1941 р. Учнями зібрані книги з автографами авторів, спогади очевидців, матеріали преси, документи, речові експонати часів війни, особисті речі воїнів, які проливають світло на нелегкий бойовий шлях 5-ої армії. Школярі встановили зв'язок із дружиною командарма Маріанною Потаповою. Листи, отримані від неї, наповнені теплими, ширими словами подяки вчительському

колективу школи, учням, усім, хто мав відношення до створення музею, за бережливе ставлення до пам'яті генерала Потапова та бійців його армії. Для музею Маріанна Потапова надіслала копії особистих документів командуючого, фотографії, книги та цікаві спогади, що стало основою для створення нової експозиції, яка сьогодні привертає увагу і зацікавлює відвідувачів.

Нещодавно рада музею налагодила тісні зв'язки зі школою на батьківщині М. І. Потапова в Калузькій області (Російська Федерація), якій на відзначення 100-річчя від дня народження генерала-земляка присвоєно його ім'я. Між учнями, педколективами та музеями обох шкіл зав'язалася міцна дружба. Це досить важливий виховний момент у житті шкільної молоді, яка глибше пізнає події минулої війни на прикладах, що безпосередньо стосуються їхнього рідного краю.

Одна з експозицій Музею Слави присвячена командуючому Південно-Західним фронтом генералу М. П. Кирпоносу. З його сім'єю також налагоджено зв'язок. Дочка командуючого Євгенія Кирпоніс надіслала до музею фотографії, буклети, книги, власні спогади та вірші про батька, які допомагають вчителям у виховній роботі зі школярами.

Цікавою для молоді, насамперед, місцевої, є експозиція, що містить матеріали про колишнього учня Очеретянської школи Павла Опанасюка, який напередодні війни навчався в Житомирському військовому училищі, а потім служив у підрозділах 5-ої армії. Привертає увагу „Атлас командира Червоної Армії”, яким був нагороджений Павло як відмінник навчання. Учнями встановлено, що атлас курсанту Опанасюку вручив полковник Баграмян, у майбутньому – Маршал Радянського Союзу [1, с. 25; 2].

Тривалий час в центрі селі Очеретянки була скромна могила, на обеліску якої значилися лише ім'я та прізвище похороненого в ній воїна-визволителя Олексія Боброва. Як результат дослідницької та пошукової роботи з'явилась експозиція „Олексій Бобров” [3, с. 154–159; 4, с. 20, 21]. Учні відшукали його рідних, могили відвідали мати і сестра Олексія, які проживають у Волгоградській області Росії. Колектив школи та селяни тепло вітали дорогих гостей. Про емоційність зустрічі говорили зволожені очі школярів і старших людей. Відтоді в Очеретянці зародилася нова традиція, за якою молодята, які стають на весільний рушник, покладають до обеліска живі квіти.

Активна пошукова робота учнів також дозволила обладнати експозицію, присвячену відомому довоєнному чуваському поету Олександру Пермякову. Із сім'єю поета-воїна ведеться листування. Його рідні надали фотографії, фронтові листи, спогади, вірші Олександра, які зараз викликають велику зацікавленість відвідувачів музею. Пермяков перед війною проходив військову службу у місті Новограді-Волинському Житомирської області, потім воював у складі 5-ої армії і загинув у нерівних боях із ворогом на межі нинішніх Новоград-Волинського та Червоноармійського районів. Точне місце загибелі

поета, на жаль, невідоме і значні зусилля учнів Очеретянської школи прикладаються до його пошуків [5, с. 35].

Матеріали одного зі стендів присвячені колишній вчительці Великолузької середньої школи Червоноармійського району, учасниці Рівненської підпільної організації, кавалеру ордена Червоного Прапора Галині Гніденко, яка під час німецької окупації разом зі своїми подругами підірвала казино у місті Рівне, внаслідок чого загинуло багато німецьких офіцерів [6, с. 454, 543–547, 550–556, 559, 560, 564, 565; 7].

Останнім часом у музеї здійснюється робота з пошуку експонатів, що стосуються подій Другої світової війни на території України, які до початку 1990-х рр. замовчувалися.

Створений школярами *Музей трудової Слави* – це оповідь про звичайну працю жителів не тільки Очеретянки, а й інших населених пунктів Червоноармійського району. Зокрема, відвідувачі мають змогу познайомитися з фотографіями та біографічними довідками 7-ми Героїв Соціалістичної Праці з колишнього колгоспу ім. Н-ського полку (ім. В. І. Леніна) селів Великий Луг – ланкових Марії Бондар, Анастасії Глуховської, Надії Люшненко, Феодосії Люшненко та Ольги Осипчук, бригадира Костянтина Люшненка і голови колгоспу Параски Чухно [8, с. 282, 283; 9, с. 30, 31, 34, 43, 44, 49, 62–64, 73, 74, 94], з експонатами, присвяченими колишньому голові великолугівського колгоспу ім. В. І. Леніна, а потім – першому секретарю Червоноармійського та Ружинського (Житомирська область) райкомів партії, Герою Соціалістичної Праці Степану Бойку [10, с. 31, 33, 48, 49, 54, 55, 69, 86], з матеріалами, що свідчать про успіхи передовиків виробництва колишньої сільськогосподарської артілі ім. Паризької комуни селів Очеретянки, з фотографіями односельчан-кавалерів ордена Леніна – Петра Голомахи, Павла Сидорчука, Петра Ткачука та інших, а також трудівників району, удостоєних звання „Заслужений”. Тут же демонструється фотографія, на якій зафіксовано момент вручення місцевому колгоспу (до речі, єдиному на Червоноармійщині, удостоєному урядової нагороди) ордена Трудового Червоного Прапора.

На жаль, за останні роки через загальний стан справ в економіці країни, особливо, в її аграрному секторі, стенди Музею трудової Слави не поповнилися новими яскравими експонатами, хоча рада музею і намагається, наскільки це можливо, відображати за допомогою музейних засобів на прикладі свого селів важкі, неоднозначні, а часто і, що видно навіть наперед, ще до реалізації їх на практиці, помилкові, якщо не сказати сильніше, зміни в сільськогосподарській галузі.

Музеї Слави бойової та Слави трудової доповнює *Музей спортивної Слави*. У ньому учням можна дізнатися, що в 1950-х рр. їхні односельчани, у т. ч., і школярі, брали участь в обласних і Всеукраїнських спортивних змаганнях із велоспорту, а Євгенія Давидюк, Ніна Захарович, Василь та Павло Лаврінчуки навіть завойовували на них призові місця. Спортивні успіхи своїх

попередників примножило і нинішнє покоління. Зокрема, випускник Очеретянської школи Сергій Давидюк, ставши призером змагань серед курсантів вузів Міністерства внутрішніх справ України і першості міста Києва, у 2003 р. був удостоєний звання майстра спорту України з гирьового спорту.

До Музейного комплексу входить також і *Музей історії школи*. Тут учителі проводять екскурсії, бесіди, виховні години, прищеплюючи школярам любов і повагу до своєї школи, її славного минулого. За успіхи в навчально-виховній роботі постановою Ради Міністрів УРСР від 31 травня 1990 р. школі присвоєно ім'я кавалера орденів Слави трьох ступеней Конагбека Новрузалієва, уродженця Азербайджану, який довгий час проживав і працював в Очеретянці. Крім цього, в честь нього названо лан на околиці села. На прикладі життя і бойових подвигів героя війни в школі проводиться результативна виховна робота.

Велике виховне значення має експозиція, що розповідає про випускників школи, з якої, наприклад, можна довідатися, що 7-ми жителям Очеретянки – вихованцям школи та її нинішнім працівникам – присвоєно звання „Заслужений учитель України”. Захоплює школярів героїчна сторінка випускників минулих років. Адже на фронтах Великої Вітчизняної війни боролися з ворогом 266 очеретянців, і у більшості своїй – це колишні учні місцевої школи. Велике враження справляють матеріали, що свідчать про розстріл німецькими окупантами біля села Ягодинка Червоноармійського району єврейського населення Очеретянки. Серед розстріляних були і випускники школи, а один із них, Марк Мешок, дивом залишився живим. Цю трагічну подію Марк Борисович, який проживає в Ізраїлі, описує у мемуарах, представлених в експозиції музею. Нещодавно він відвідав свою малу батьківщину, школу, в якій навчався. Зустріч вийшла хвилюючою і мала виховний ефект, який неможливо переоцінити.

Вся школа залучена до вдосконалення *етнографічного розділу* музею, в якому представлені домоткані речі побуту, вишивки, простирадла, подушки, одяг. Тут, у першу чергу, вражає колекція рушників різних часів і стилів, яку з великим інтересом вивчає молодь.

Цікаве джерело пізнання рідного краю – усна народна творчість. Школярі Очеретянки під керівництвом своїх учителів під час спеціально проведеної експедиції зібрали серед старожилів села давні місцеві перекази та легенди і опублікували їх у збірнику „Кожному мила своя сторона” [11, с. 268–273].

Значну роль у вихованні поваги та любові до рідного краю виконує *розділ „Історія Очеретянки”*. Учнями зібрано багато цікавих документів, що свідчать про життя села за роки його існування, засобів праці, якими користувалися очеретянці у давнину. Кожен із експонатів ретельно вивчений, підписаний. Особливу зацікавленість відвідувачів музею викликає діючий

ткацький верстат, на якому кожен бажаючий може спробувати відтворити елементи виробів, що їх неперевершено вміли виготовляти наші предки.

На світогляд школярів позитивно впливає і науково-дослідницька пошукова робота зі створення сільської „Книги Пам'яті”, яку ведуть юні дослідники, намагаючись увіковічнити пам'ять не тільки учасників воєн, а й жертв голодомору 1932–1933 рр. і політичних репресій.

Красназнавча робота вплинула на визначення свого життєвого шляху багатьма вихованцями Очеретянської та інших шкіл, розташованих на території Очеретянської сільської ради. Зокрема, закінчили Київський політехнічний інститут Микола Іщенко, Тетяна Сергієнко, Сергій Талько, Сергій Шевченко, у минулому – активісти музейної справи в Очеретянській школі. Зараз у Національному технічному університеті України „Київський політехнічний інститут” навчаються колишні екскурсоводи Музейного комплексу Ірина Терещенко та Сергій Морозюк. Багато учнів – колишніх шкільних екскурсоводів, обрали собі професію вчителя. Серед них Наталія та Олеся Григорчуки, Наталія Давидюк, Юлія і Яна Кулиєви, Валентина Рижук, Леся Сидорчук та ін. А колишня учениця школи Оксана Нестерчук після закінчення вузу працює в Житомирському державному університеті ім. І. Я. Франка і, володіючи навичками, отриманими ще в Очеретянці, успішно виконує на громадських засадах обов'язки екскурсовода університетського музею.

Отже, як бачимо на прикладі роботи Музейного комплексу звичайної української сільської школи, на формування світогляду особистості, виховання позиції активного громадянина-патріота, визначення свого місця в житті для багатьох школярів, а потім – і студентів, велике значення має їхнє юнацьке захоплення краєзнавством, музейною справою, що необхідно всіляко заохочувати у стінах шкіл і вузів (як не прикро, але у великій кількості навчальних закладів, особливо, технічного спрямування, така форма виховної роботи з молоддю, яка, до того ж, не потребує якихось особливих фінансових витрат, практично відсутня. До неї варто було б, мабуть, навіть і зобов'язати через відповідний циркуляр Міністерства освіти і науки). Адже знання історії рідного краю, залучення до її збереження допомагають кожній молодій людині наблизитися до витоків слави рідного краю, до історії рідної землі, своєї Батьківщини – України.

Список літератури: 1. *Давидюк Володимир*. Музейний комплекс сільської школи / Володимир Давидюк // *Музеї України*. – 2006. – № 2(14). 2. *Мельниченко Віктор*. Мала-велика історія овіяного славою музею. Екскурсія до унікального музейного комплексу в селі Очеретянка на Червоноармійщині / Віктор Мельниченко // *Зірка надії*. – № 9 (650) від 29 лют. 2008 р. 3. *Лаптева А. О.* Збережемо пам'ять про подвиг: Історико-краєзнавчі розвідки юних / [упоряд. : А. Лаптева, О. Ремезов]. – Житомир : Полісся, 2005. – 222 с. 4. *Давидюк В. Д.* Пам'ятники і пам'ятні місця Великої Вітчизняної війни на Червоноармійщині / В. Д. Давидюк. – Червоноармійськ : Червоноармійська районна організація УТОПК, 1994. – 29 с. 5. *Давидюк Володимир*. Дорогами пам'яті Червоноармійщини / Володимир Давидюк. – Житомир : ПП Євенок О.О., 2004. – 37 с. 6. *Новак Т. Ф.* Пароль знають немногие /

Т. Ф. Новак. – М.: Воениздат, 1966. – 568 с. 7. *Указ* Президиума Верховного Совета СССР от 10 мая 1965 г. „О награждении орденами и медалями СССР членов Ровенской коммунистической подпольной организации” // Правда Украины. –12 мая 1965 – № 109(7043). 8. *Полонский Г. А. Об основании и названии села Великий Луг / Г. А. Полонский, Л. Г. Полонский, Н. А. Люшненко // Стратегия развития индустрии гостеприимства и туризма : материалы второй междунар. науч.-практ. конф., (Орёл, 17–18 апр. 2007 г.) – Орел : Орел ГТУ, 2007. – 398 с.* 9. *Полонський Г. А. Великий Луг. Історія села (1794–1967 рр.) // Факти. Фотодокументи 1930-х–2000-х рр. / [упоряд. : Л. Г. Полонський, М. О. Люшненко]. – Тернопіль: Новий колір, 2008. – 138 с. – (Серія „Історія малих сіл України”).* 10. *Там само.* 11. *Бондарчук Л. І. Кожному мила своя сторона: Кращезнавчі нариси про видатних людей, минуле Житомирщини, обряди і звичаї населення краю. Ч. 2 / [упоряд.: Л. Бондарчук, Л. Демченко]. – К.: Аверс, 1998. – 312 с.*

Надійшла до редколегії 17. 02. 09

УДК 629.366 (477)

Н. В. ЄПІФАНОВА, НТУ «ХПІ»

ТРАКТОРОБУДУВАННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО РОЗВИТКУ

В данній статті автором зроблена спроба відобразити шлях розвитку галузі тракторобудування України від зародження і до 80-х років ХХ століття на фоні розвитку тракторобудування провідних країн світу.

In this article the author makes the attempt to display a way of development of tractor construction in Ukraine from origin and to the 80th years of XX century on the background of leading countries of the world tractor construction development.

Тракторобудування є однією з галузей машинобудівного комплексу, що працює на задовільнення потреб різних галузей, таких як: сільське господарство, будівництво дорожніх машин, підйомно-транспортного комплексу тощо. Зважаючи на це, дослідження тракторобудування було і залишається досить актуальним питанням сучасної науки.

У наукових працях, присвячених питанню історії розвитку тракторобудування в Україні, аналіз яких зроблено нами, поки що не знайшло відображення саме порівняння розвитку цієї галузі у різних країнах. Аналіз історії розвитку тракторобудування, що зроблений у працях Г. В. Лупаренко «Історія становлення тракторобудування на території України в першій третині ХХ століття», О. Й. Куюна «Машинобудування України і внесок учених Академії наук УРСР у його розвиток», В. В. Бібліка «Харківський тракторний завод імені С. Орджонікідзе (Сторінки історії)» та ін., показує, як досліджувалась галузь тракторобудування у різні періоди. В. В. Біблік подає нам характеристику лише одного заводу України. При цьому висвітлює питання Харківського тракторного заводу (ХТЗ) лише з позиції позитивних перетворень під впливом науково-технічного прогресу, з початку 1930-х рр. і до ХХ ст., як і в інших працях, тут відсутній критичний матеріал [1; 2; 3].